

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 3 (1903)

Δελτίον ΧΑΕ 3 (1894-1902), Περίοδος Α'

Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του 1894

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1548](https://doi.org/10.12681/dchae.1548)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (2013). Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του 1894. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 3, 7-13. <https://doi.org/10.12681/dchae.1548>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής
Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του
1894

Δελτίον ΧΑΕ 3 (1894-1902), Περίοδος Α' • Σελ. 7-13

ΑΘΗΝΑ 1903

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Γ. ΛΑΜΠΙΑΚΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου

ΜΕΛΕΤΑΙ, ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ 1894

Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα,¹
Ἐξοχώτατε πρεσβευτά,
Φίλοι ἑταῖροι,

Α'. Κατάστασις τοῦ Μουσείου.

ἑκα ἤδη ἔτη συνεπληρώθησαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἡμετέρου Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1894 εἰσῆλθον ἐν τῷ Μουσείῳ 220 ἀντικείμενα ἐγγραφέντα ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μουσείου ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 1868—2088

1. Ἡ συνεδρία ἐγένετο τῇ 29 Ἰανουαρίου 1895 ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ προέδρου τῆς Ἐταιρείας κ. Ἄρ. Παππούδωφ. Παρῆσαν δὲ μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐπισημῶν κεκλημένων ὁ Σεβ. ἐπίσκοπος Νάξου κ. Γρηγόριος, καὶ ἡ Δ. Ἐξ. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας κ. Ὀνοῦ.

ἤτοι εἰσῆλθον		προῖλλον δὲ	
Χειρόγραφα	11	Ἐκ δωρεᾶς Σ. Σκουλούδη ..	12
Ἐντυπα	46	» » G. Millet	10
Μολυβδόθουλα	24	» » διαφόρων	48
Φωτογραφίαι	61	Φροντίδι Γ. Λαμπάκη	112
Κατόψεις ἀρχιτεκτονικαὶ	14	Ἐξ ἀγορᾶς	38
Διάφορα	64		
	Τὸ ὅλον.. 220		Τὸ ὅλον.. 220

Τὸ Μουσεῖον ἡμῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ Μουσεῖῳ βιβλίου τῶν ἐγγραφομένων ἐπισκεπτῶν, ἐπεσκεψθησαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1894, τὸ ὅλον 6924 ἤτοι κατ'

Ἰανουάριον	812	Ἰούλιον	468
Φεβρουάριον	704	Αὐγουστον	367
Μάρτιον	764	Σεπτέμβριον	448
Ἀπρίλιον	539	Ὀκτώβριον	438
Μάιον	905	Νοέμβριον	466
Ἰούνιον	483	Δεκέμβριον	530
	Τὸ ὅλον 6924		

Διπλασιαζομένου δὲ πάντοτε τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, ἐπειδὴ ὡς ὑπολογίζεται οἱ πλείονες τοῦ ἡμίσεως δὲν ἐγγράφονται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ Μουσεῖον, οἱ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1894 ἐπισκεψθέντες ἀνέρχονται εἰς 13,848 ἤτοι κατὰ 10,000 σχεδὸν πλέον τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Β'. Περιηγήσεις ἡμῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ἔτος τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐπέθετο τὴν κορωνίδα τῶν ἐν Ἑλλάδι περιηγήσεων ἡμῶν, καθ' ὅσον, οὐ μόνον τὰς ἐν Πελοποννήσῳ μελέτας ἡμῶν συνεπληρώσαμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐριθώλακα βοτανείραν Θεσσαλίαν τὸ πρῶτον ἤδη ἐπεσκεψθημεν, οὐ σμικρὰν, ὡς εἰκόσ, τὴν ἐκεῖθεν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης Χριστιανικὴν συγκομιδὴν ἀποκομίσαντες.

Οὕτω κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐν συνόλῳ ἐξητάσαμεν τεσσαράκοντα περίπου πόλεις καὶ τόπους τοὺς ἐξῆς :

Ἐν ἐκτάσει ἐσπουδάσαμεν καὶ κατεμετρήσαμεν τὸν ἐν Πατησίοις τῆς Ὀσίας Φιλοθέης ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου. Ἐζητάσαμε τὸ Ναύπλιον, τὴν Κόρινθον, τὸ Ξυλόκαστρον, τὰ Τρίκκαλα τῆς Κορινθίας μετὰ τῆς ἐγγυὸς Μονῆς τοῦ ἁγίου Βλασίου, τὴν παρὰ τὸν Φενεὸν Σιβίστρα, τὴν Μονὴν Φενεοῦ, τὰ Καλύβια, τὸ Κεφαλόβρυσον Λυκούριας, τὴν Τοπόριστα Γορτυνίας μετὰ τοῦ καλουμένου Θεοκτίστου, τὰ Φύλλα τοῦ δήμου Λευκασίου τῶν Καλαβρύτων, τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ¹⁾, τὰ κατάφυτα καὶ περιόρυτα Μαζεῖκα τοῦ δήμου Κλειτωρίας, τὴν ἱστορικὴν Μονὴν τῆς ἁγίας Λαύρας, τὰ Καλάβρυτα, τὸ ἀληθῶς ὄνομα καὶ πρᾶγμα, Μέγα Σπήλαιον, τὴν Ζαχλουροῦ, τὴν Μαμουσιά, τὰ Τρυπιά, τὰς Πάτρας, τὸν Πύργον καὶ τὴν ἀμφιλαφῆ Ἀμαλιάδα.

Ἐκεῖθεν δὲ πρὸς μικρὸν Ἀθήνησι ἀνασυνταχθέντες, διηρευνήσαμεν τὸν Βόλον, πόλιν νέαν, τὴν ἀρχαίαν καὶ ἐφ' ὕψηλῷ λόφου ἐπισκοπὴν Δημητριάδος, τὰ ὠραία καὶ γραφικὰ Τρίκκαλα, τὴν ἐπὶ ἀχανοῦς πεδιάδος νωχελῶς ἐψησυχάζουσαν Λάρισσαν, τὴν πολιὰν Καλαμπάκαν, τοὺς κροκαλοπαγεῖς καὶ ὑψιτενεῖς βράχους τῶν Μετεώρων, τὴν Μονὴν τῆς ἁγίας Τριάδος, τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τοῦ Βαρλαάμ καὶ τῆς Μεταμορφώσεως, τὴν Καρδίτσαν, τὸ Βελεστίνον ἢ Φερράς, τὴν ἐνδοξὸν πατρίδα Ρήγα τοῦ Φερραίου, τὴν Χαλκίδα κλπ.

Παραλείποντες τὰ πολλὰ, ἀναφέρομεν ὅτι ἐν Τρικκάλοις τῆς Κορινθίας κατεγράψαμεν πάσας τὰς ἀρχαίας ἀγιογραφίας τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἀκριβῆ κατάλογον τούτων συντάξαντες.

Ἐν τῇ Μονῇ Φενεοῦ ἀντεγράψαμεν τὰς ἐν ταύτῃ ἐπιγραφάς, ἐσπουδάσαμεν τὰς ἀγιογραφίας, καὶ ἴδич τὰς ἐν τῷ νάρθηκι μεγαλοπρεπεῖς παραστάσεις τῶν ἁγίων ἀναχωρητῶν Κοσμᾶ τοῦ ποιητοῦ, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἐρραῖμ τοῦ Σύρου, Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος καὶ Νήφωνος ²⁾ καὶ τῶν ἁγίων Μαρτύρων

---

1) Ἐνταῦθα ἐκτελῶν τὴν ποιμαντορικὴν αὐτοῦ περιοδείαν παρέδωκε τὸ πνεῦμα ὁ ἐκ Τήνου ἐπίσκοπος τῆς Γορτυνίας, ἀληθῶς φίλος τοῦ Θεοῦ Φιλόθεος.

2) Εἰκόν. τούτων ἔρα Lambakis' Mémoire sur les antiquités chrétiennes. Fig. 158.

Ίουλίτης, Μαρινής, Παρασκευής, Κυριακῆς, Βαρθάρας, Αικατερίνης¹⁾ ὃν τὰ σώματα ἀντὶ τοῦ συνήθους ὕψους 6 1/2 — 7 ἔχουσι 12 κεφαλῶν ὕψους²⁾, λαμπρὰ ἔργα Παναγιώτου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων 1754³⁾. Ἐφωτογραφήσαμεν ἐσωτερικὰ τοῦ ναοῦ μέρη, ἐμελετήσαμεν τὸν μεγαλοπρεπέστατον καὶ πολυτελεῆ ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ αἰωρούμενον χορόν, κατεμετρήσαμεν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ κάτοψιν κλπ. (ἀρ. κώδ. Μουσείου 2076).

Ἐν τῇ Μονῇ ἐπὶ τῆς φόδρας ὑπομανίκων καὶ ἐπιγονατίων εὔρομεν φύλλα μεμβράνης, ἐφ' ὃν ἡ διὰ κεφαλαίων γραφὴ η' — θ' ἕτινα κατεγράψαμεν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1927, 1928, 1975.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ἐσπουδάσαμεν τὰ ἱερά τῆς Μονῆς κειμήλια, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἱστορικὴν σημαίαν τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐφωτογραφήσαμεν τὰ σπουδαιότερα τῶν κειμηλίων καὶ ἀντεγράψαμεν τὰς ἐκεῖ ἐπιγραφάς.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ κατεμετρήσαμεν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ναοῦ κάτοψιν (ἀριθ. κώδ. 2082) ἐφωτογραφήσαμεν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ (ἀριθ. κώδ. 2041) καὶ ἐσπουδάσαμεν τινὰ τῶν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ κειμηλίων⁴⁾.

Ἐν Καλαμπάκῃ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ εὔρομεν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (ὕψ. 0,83 πλ. 0,60) αἰωρουμένην ἕνω τῆς βασιλικῆς πύλης τοῦ Νάρθηκος, ἐφ' ἧς ἀνέγνωμεν.

« Δεύσθς τοῦ δοῦλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ κὲ Θεοδόρας τῆς Κατακουζηνῆς κὲ τὸν τέκνον αὐτοῦ ».

Τὰ περὶ τῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καλαμπάκας τοῦ ἐν μέσῳ τούτου Ἀμβωνος, τῶν ἐπιγραφῶν, ἀγιογραφιῶν κλπ. ταῦτα πάντα δέον ν' ἀποτελέσωσι ἰδίαν μονογραφίαν.

Εἰς δὲ τὰ Μετέωρα μὴ δυνηθέντες ὡς ἐκ τοῦ ὕψους νὰ ἀνέλθω-

1) Εἰκόν. τούτων ὄρα Lambakis Mémoire Fig. 157.

2) Γ'. Λαμπάκη Ἀγιογραφία σ. 55 σημ. 2.

3) Πρβλ. Γ'. Λαμπάκη Mémoire etc. σελ. 85—86.

4) Ἄτυχως ὡς ἐκ τοῦ ὕψους παθόντες ἐξ ἱλίγγου ἠναγκάσθημεν αὐθημερὸν νὰ ἀναχωρήσωμεν ἐκ τῆς Μονῆς.

μεν περιωρίσθημεν μόνον εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου.

Γ'. Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ ἔτος 1894 περιελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν περιελθόντων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀντικειμένων εἰσὶ·

Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1929 χρυσοκέντητα ὑπομάνικα καὶ

τὸ ὑπ' ἀριθ. 1930 χρυσοκέντητον ἐπιγονάτιον, ἅτινα εὑρομεν ἐν Τρικκάλαις τῆς Κορινθίας, καὶ ἅτινα ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῆς: «**Μνήσθητι τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Μακαρίου ἱερομονάχου**» καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῶν, οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἀνήκον εἰς τὸν ἐκ τῶν Τρικκάλων τούτων τῆς Κορινθίας καταγόμενον ἅγιον Μακάριον τὸν Νοταρᾶν, ὅτε ἀκόμη ἦν ἱερομόναχος.

Τὴν ὑπ' ἀριθ. 1979 ἱερὰν κολυμβήθραν, ληφθεῖσαν ἐκ τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1990 μολύβδινον ποτήριον, ὅπερ ἐλάβομεν ἐκ Φερρών, ἐκ τῆς μόνης ἐκεῖ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὑπαρχούσης ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ¹⁾.

Τὸν ὑπ' ἀριθ. 2000 ἀρχιερατικὸν σάκκον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Διονυσίου Λάτα.

Τὰ ὑπ' ἀριθ. 2001—2010 φωτογραφικὰ ἀπότυπα τῶν ψηφοθηρημάτων τῆς Μονῆς Δαφνίου, ληφθέντα καὶ δωρηθέντα παρὰ τοῦ κ. Gabriel Millet.

Τὰ ὑπ' ἀριθ. 2024 — 2073 φωτογραφικὰ ἀπότυπα τῶν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ Θεσσαλίαν περιοδειῶν ἡμῶν, τῶν Μονῶν τῶν Μετεώρων καὶ τοῦ ἐν Καλαμπάκῃ μοναδικῶς ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ περισωθέντος μαρμαρίνου ἁμβωνος (εἰκ. 1).

---

1) Ἐράγε ἐκ τοῦ ἁγίου ποτηρίου τούτου δὲν ἐκινώνησε παῖς ἢ νεανίας ὁ πρωτομάρτυς Ρήγας ὁ Φερραῖος; Ἡμεῖς τοῦλάχιστον πρὸς τὸν Διάκον, τὸν ἱερὸν αὐτοῦ συνάδελφον χαρίζομενοι, παρὰ τὸ ἅγιον ποτήριον τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ καὶ τὸ ἐκ Φερρῶν ἀρχαιότατον τοῦτο ἅγιον ποτήριον παρεθήκαμεν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2055 φωτογραφικὸν ἀπότυπον χρυσοβούλου τοῦ 1332 τοῦ ἀυτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, καὶ τοῦ σι-

Εἰκὼν 1.

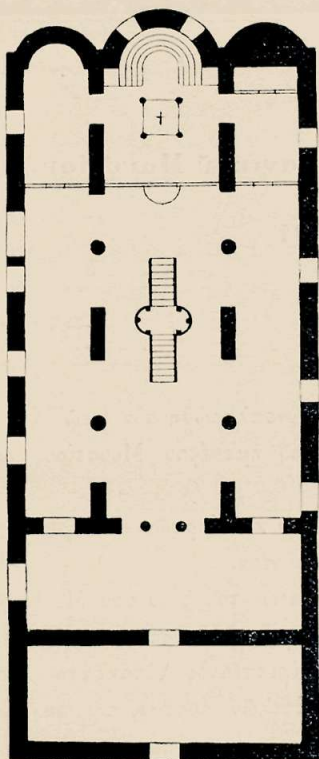
**Ὁ ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως Καλαμπάκας
περιθωθεὶς μοναδικὸς μαρμάρινος ἄμβων**

γίλιου τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου τοῦ 1393, ἅτινα τῇ εὐγενεῖ
συνεργασίᾳ τοῦ φίλου ὑπιδάρχου κ. Εὐγενίου Ραγκαβῆ ἀνέγνωμεν
καὶ ἀντεγράψαμεν.

Τὰς ὑπ' ἀριθ. 2075 — 2088 διαφόρους ἀρχιτεκτονικὰς κατῶ-

ψεις τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς Φενεοῦ, Λαύρας, Μεγάλου Σπηλαίου, τῆς Μητροπόλεως Καλαμπάκας (εἰκ. 2), τῆς Μονῆς ἁγίου Στεφάνου καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Εὐγ. Ραγκαβῆ καταμετρηθεῖσας, τῆς Μονῆς Βαρλάαμ, τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Εἰκὼν 2.

Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως Καλαμπάκας

τῶν Ἁγίων Γραφῶν παρὰ τοῖς Σλαβοῖς, παρέλαβον τὰ σχήματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀλφαβήτου, ὡς ταῦτα ἐγράφοντο κατὰ τὸν 9^{ον} αἰῶνα. Προσέθηκαν δὲ στοιχεῖα τινὰ τῆς Σλαβικῆς γλώσσης, ἐξ οὗ ἐσχηματίσθη τὸ καλούμενον **Κυριλλιανὸν ἀλφάβητον**. (πρὸς ἴστ. τῆς Ρωσσο-αὐτοκρατορίας Ν.Καραμσίνου τόμ. α'. 1855 σελ. 117).

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 1894 ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου (ὑψ. 0,87 πλατ. 0,84 παχ. 0,10) ἐπιγραφή τοῦ 1750 τῆς ἐν Ἀθήναις ποτὲ Σχολῆς τοῦ Ντέκα.

Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1926—1928 ἐπὶ μεμβράνης τεμάχια Εὐαγγελίου τοῦ η—θ'. αἰῶνος, εὑρεθέντα ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1925 ζεύγει τῶν ὑπομανικίων, ὡς καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1975 ἐπὶ μεμβράνης δύο φύλλα Εὐαγγελίου εὑρεθέντα ἐν ἐπιγονατίῳ τῆς Μονῆς Φενεοῦ, ἐξ ὧν ἀριδῆλως καταφαίνεται ὅτι οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης ἀδελφοὶ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος πρὸς μετάφρασιν

ΣΗΜ. Λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ἐν ταῖς περιουσίαις ἡμῶν διαφορῶν χριστιανικῶν μνημείων θέλομεν δημοσιεύσει ἐν τοῖς ἐπομένοις δελτίοις. Ἦδη ἀρκοῦμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν σειρὰν τῶν καθ' ἕνα ἔτος περιουσιῶν ἡμῶν.